

בביתו. (382), (383)

ולא סותר את דבריו. (384)

איבעיא להו, הסתפקו בני הישיבה: מה ששנינו בברייתא שהבן מאכיל ומשקה את ביו ומכבדו, מממון של מי צריך לעשות כך? לב-א

האם הבן מאכיל את אביו מממון אביו, או שהוא חייב להוציא על כך אפילו מממון שלו?

ונחלקו חכמים בדבר:

רב יהודה אמר: משל בן. רב נתן בר אושעיא אמר: משל אב.

אורו [הורו] ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה

ולא מכריעו, אם אביו חולק על דברי חכם אחר, לא יאמר נראה לי להכריע כדברי החכם האחר, ולא כדברי אבי. (385)

כיבוד — הבן מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה את אביו, ומכניס ומוציא את אביו ממקום למקום.

עד כאן דברי הברייתא.

384. בכמה מקומות הטור חולק על דברי אביו הרא"ש. ויש לתמוה על כך: כיצד עשה כן? והלא שנינו כאן "ולא סותר את דבריו"! תירץ הט"ז [יורה דעה רמ"ק ג]: האיסור לחלוק על האב הוא דוקא בפניו, אבל שלא בפניו מותר.

והוסיף הט"ז: ומכל מקום, אם יש חכם אחר הסובר כאביו, והבן רוצה להוכיח שלא כדעתם, ראוי לו להזכיר את שם החכם האחר, ולא את שם אביו, שמאחר שבידו לחלוק על אביו בדרך כבוד, יעשה כן. וכן עשה הטור עצמו במקום אחר. [עיין שם].

אולם הש"ך [בס"ק ב] כתב שאסור לסתור את דברי אביו אפילו שלא בפניו.

ותוספות הר"י הזקן כתב שמסתברא שכל האיסור הוא בחיי אביו, אבל לא לאחר מותו. ולפי זה מובן כיצד חלק הטור על הרא"ש לדעת הש"ך.

385. כך פירש בית יוסף בפירושו הראשון את דברי רש"י [יורה דעה רמ]. וכן פסק בשלחן ערוך [שם סעיף ב].

אבל הטור הבין מדברי רש"י שאסור לבן

382. בתחילת הברייתא שנינו "ולא עומד במקומו". משמע שאפילו עמידה אסור. וכל שכן ישיבה, [שאינן העמידה נחשבת השתמשות במקום כמו הישיבה].

ובהמשך שנינו "ולא ישב במקומו". וקשה: מה בא התנא להשמיענו? והלא יש ללמוד זאת מהרישא!

ולפיכך צריך לומר שכאן מדובר במקום שהאב רגיל להסב בו בביתו. ושם אין לאסור אלא ישיבה, ואילו ברישא מדובר במקום שהאב רגיל לעמוד ולהתייעץ עם זקני העיר, או במקום המיועד לו להתפלל, ושם אסור לבן אפילו לעמוד. [על פי פירוש ראשון בבית יוסף סימן רמ. וכן פסק הט"ז שם. אבל עיין עוד פירושים בטור ובבית יוסף שם. ובתוספות ר"י הזקן].

383. הדברים המוזכרים כאן הם משום כבוד האב, ואף על פי כן הגמרא אומרת שזהו מכלל "מורא" מפני שהבן יושב ואינו עושה דבר, ואין גלוי לבריות שהטעם לכך שאינו עומד במקום אביו הוא לכבודו [שהרי יתכן שאינו צריך לעמוד שם]. ואילו "כיבוד" היינו כגון שמאכילו ומשקהו, שאלו מעשים הגלויים לבריות שעושה כן מפני כבוד אביו. עיין יעקב.

ויש אומרים לבריה [לבנו] דרב ירמיה כמאן
דאמר משל אב. (386)

מיתבי סתירה מברייתא:

דתניא: נאמר [שמות כ יב]: "כבוד את אביך
ואת אמך", ונאמר [משלי ג ט]: "כבוד את ה'
מהונך", ומאחר שבשני המקומות הוזכרה
לשון "כבוד", יש להשוותן זו לזו, מה להלן
בכבוד ה' נאמר 'מהונך', דהיינו כיבוד שיש
בו חסרון כיס, אף כאן בכבוד אב ואם היינו
בחסרון כיס. (387)

ומכאן קשה על מה שאמרנו לעיל: ואי
אמרת משל אב, מאי נפקא ליה מיניה, איזה
חסרון כיס יכול לבוא לבן מממון של האב?

ומתציגין: לביטול מלאכה, הבן חייב לכבוד
אתא ביו למרות שבאותו הזמן הוא בטל
ממלאכה ויש לו חסרון כיס בדבר. אבל אינו
חייב להוציא ממון מכיסו ולתת לאביו.

תא בוא שמע ראה לכך שכיבוד אב אינו
אלא משל אב:

הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש. הפודה
מעשר שני של אחרים אינו מוסיף חומש.

ושנינו בברייתא: שני אחים, ושני שותפין,
וכן האב ובנו הרב ותלמידו, למרות
שמחבבין זה את זה, בכל זאת פודין זה לזה
מעשר שני בלי להוסיף חומש. ואין אומרים
מאחר שהאחד חביב על רעהו הרי זה כפודה
מעשר שני שלו עצמו. (388)

388. כתב רש"י: "פודין זה לזה מעשר שני —
אם יש לאביו מעשר שני פודה הבן משלו לצורך
אביו בלא חומש, ולא אמרינן הרי הוא כגופו
שהרי הוא אוהבו, ומזונותיו עליו, ולא אחר ניהו
לגביה, והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו".

מה שכתב "ומזונותיו עליו" אמנם שייך באב
לגבי בנו [אולי גם בשני אחים ושותפים], אבל
ברב ותלמידו לכאורה אין זה כך.

ואולי לכן כתב רש"י שני דברים:

א. "שהרי הוא אוהבו" — וזה שייך באב
ובנו, רב ותלמידו.

ב. "ומזונותיו עליו" — זה שייך בשני
שותפים שאינם אוהבים זה את זה יותר משני
חברים בעלמא. ומכל מקום היה אפשר לומר
שמאחר שכל אחד נוטל את מזונותיו מממון
השותפות הרי זה כפודה לעצמו. [וכמו כן זה
שייך גם באב ובנו ובשני אחים. אלא שבזה
שייך גם הטעם הקודם שכתב רש"י "שהרי הוא
אוהבו"].

ועיין רש"י בד"ה ומאכילין זה את זה.

להכריע כחכם החולק על אביו. ומשמע שמתור
לו להכריע כאביו. אך יש להקשות על זה: והלא
זה בכלל מה ששנינו "ולא סותר את דבריו"!
עיין בטור ובית יוסף שם, ועיין רש"ש.

386. וכן נפסק להלכה. [תוספות, שו"ע יורה
דעה רמ ה].

ובמה דברים אמורים? כשיש לאב ממון בכדי
מאכלו ושתייתו. אבל אם אין לו כופין את הבן
לזון את אביו משלו. מתורת צדקה. [תוספות,
שלחן ערוך שם. ועיין ט"ז וש"ך שם].

387. למרות ש"דברי תורה מדברי קבלה לא
ילפינן" [אין לומדים דיני תורה מהאמור בספרי
הנביאים והכתובים. ב"ק ב ב], כאן אין זה
לימוד דין. אלא "גילוי מילתא בעלמא". כלומר:
יש ללמוד שפירוש המילה "כבוד" היינו כיבוד
בממון. כפי שנאמר במשלי "כבוד את ה'
מהונך". [מהרש"א].

וכן, **מאכילין** זה לזה **מעשר עני**, אחד מהם שהפריש מעשר עני מפירותיו, יכול לתת זאת לרעהו אם היה עני, למרות שהם חביבים זה על זה כגופם, ואילו לא היה בידי אחד מהם פירות מעשר עני היה מאכיל את רעהו מממונו. (389)

עד כאן דברי הברייתא.

והגמרא מנסה להוכיח מכאן שכיבוד האב נעשה מממון של אב בלבד:

ואי אמרת כמאן דאמר **משל בן**, אזי יקשה:

אדם שחייב ממון לעני, אינו רשאי לפרוע את חובו מפירות מעשר עני שבידו, (390) מפני שפירות המעשר שייכים לעניים, ואינם שלו כלל. (391)

ומאחר שאנו אומרים שהבן חייב להוציא ממון משלו ולהאכיל את אביו, אם כן כיצד שנינו שהבן מאכיל את אביו מעשר עני? והלא **נמצא** זה הבן **פורע** את **חובו משל עניים!**

אלא, מכאן ראייה למאן דאמר שחיוב כיבוד אב אינו אלא מממון האב.

ודחינן את הראיה:

אמנם למאן דאמר שהכיבוד משל בן אסור לבן להאכיל את אביו מעשר שני, מפני שמוטל עליו להאכילו מממונו.

אבל, הבן אינו חייב להאכיל את אביו אלא במדה בינונית. ואם האב נצרך לסעודה יתירה, אין הבן חייב לזונו משלו.

ולפי זה יש לפרש: **לא צריכא**, לא נצרכה הברייתא ללמדנו אלא לענין **העדפה**.

כלומר: את אותה העדפה שאביו נצרך יותר ממדה בינונית, מותר לבן להאכילו מפירות מעשר עני.

ומקשינן: **אי הכי**, אם אכן מדובר כאן בהעדפה, תיקשי **היינו דקתני עלה**, על מה ששנינו בהמשך אותה ברייתא: (392)

אמר רבי יהודה: תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני.

ואי, אם אכן מדובר בברייתא לענין **העדפה**, אם כן **מאי נפקא מינה**, מה רע בזה? והלא כדי פרנסתו הוא נותן לאביו משל עצמו! (393)

ומתצינן: למרות שמדובר כאן להעדפה,

389. ואין אומרים שהרי זה כנותן מעשר עני לעצמו.

390. תוספתא פאה פרק ד. והעתיקה הרמב"ם בהלכות מתנות עניים סוף פרק ו.

391. כלומר: מאחר שפירות מעשר עני אינן שלו, הרי זה כראובן החייב מנה לשמעון, ובא לפרוע את חובו במנה שאבד לשמעון ומחזירו לידו. ובודאי אינו יכול לעשות כן, שהרי המנה

כבר שייך לשמעון ומחזיר לו מנה שלו. וכיוצא בזה כאן, המעשר שייך לעניים, וצריך ליתנו להם נתינה גמורה. ואינו יכול להשתמש בממון העניים לפרעון חובו.

392. בתוספתא מעשר שני ד ו.

393. על פי תוספות ר"י הזקן. ומשמע מלשון קושית הגמרא, שאם נאמר שאין מדובר להעדפה מובן מדוע תבא מארה למי שמאכיל את אביו

אפילו הכי זילא ביה מילתא, מגונה הדבר שכן אינו נותן את מזונות ההעדפה לאביו מממונו אלא מממון עניים.⁽³⁹⁴⁾

תא בוא שמע ראיה לכך שכיבוד אב הוא אפילו משל הבן:

מעשר שני.

ונראה לפרש שלולי שהעמדנו את הברייתא בהעדפה היה ראוי לומר שמדובר בכדי מזונותיו, ורבי יהודה בא לחלוק על דברי תנא קמא, שמדברי תנא קמא שהתיר לבן לזון את אביו ממעשר עני מוכח שכיבוד האב הוא משל אב. [כפי שהגמרא הוכיחה לעיל]. ורבי יהודה סובר שכיבוד אב הוא משל בן.

אבל, מאחר שהעמדנו את דברי הברייתא בהעדפה, לפיכך הגמרא מקשה: והלא לענין העדפה אין ספק שהבן לא חייב לזון את אביו משל עצמו, ואם כן מדוע רבי יהודה אמר שתבוא מארה למי שמאכיל את אביו מעשר עני?

והנה, הרמ"א פסק [יורה דעה רמ ה]: "ומכל מקום אם ידו [של הבן] משגת, תבא מארה למי שמפרנס את אביו ממעות צדקה שלו". [מקור דבריו הגהות מרדכי, שלמד כן מדברי הירושלמי פאה ה ד, ובירושלמי שם אינו מוסיף על הברייתא דבר, אלא שמפרש שהמאירה היא דוקא במי שידו משגת לזון את אביו משלו, כפי שפירש הג' מרדכי שם].

וקשה: להלכה נפסק שכיבוד אב הוא משל אב, ואם כן אין צורך להעמיד את הברייתא בהעדפה, אלא מדובר בכדי מזונותיו, ורבי יהודה חולק על תנא קמא וסובר שכיבוד הוא משל בן ומטעם זה תבוא מאירה למי זן את אביו ממעשר עני, אבל להלכה, מאחר שנפסק כתנא קמא שאמר "משל אב". אם כן לא תבוא מאירה לזון את אביו ממעשר עני! ומדוע פסקו הג' מרדכי והרמ"א שתבוא לו מארה?

ומכאן נראה, שהגהות מרדכי הבין שגם אם

נפרש את הברייתא בכדי פרנסת האב ולא בהעדפה, אין לפרש שרבי יהודה בא לחלוק ולומר שכיבוד האב הוא משל בן. מפניש אם נאמר כן היה ראוי לרבי יהודה לומר בלשון איסור — "רבי יהודה אומר: אסור לאדם להאכיל את אביו מעשר עני". ומאחר שרבי יהודה נקט לשון קללה, משמע שמודה לתנא קמא שמן הדין מותר, אלא שהוסיף שאם ידו משגת אין ראוי לעשות כן. ותבוא לו מארה.

ורבי יהודה בא להוסיף על תנא קמא ולא לחלוק על דבריו. ולפיכך פסקו הגהות מרדכי והרמ"א כדבריו.

ולפי זה יש לפרש את קושית הגמרא כך: בשלמא אם נאמר שמדובר כאן בכדי פרנסת האב, אזי, למרות שכיבוד אב הוא משל האב, בכל זאת מובן שתבא מאירה לבן שזן את אביו ממעשר עני, מפני שגנאי הוא לאב שבנו אינו מוכן להאכילו בכדי פרנסתו משל עצמו. אבל, למאן דאמר "משל בן" שהברייתא מדברת בהעדפה, הגמרא הבינה לעת עתה שאין גנאי לאב שבנו אינו נותן לו את ההעדפה משל עצמו, ואם כן קשה: מדוע תבא לו מארה? [ובתירוץ דלהלן, הגמרא מסיקה שגם בזה יש גנאי].

ובזה מדויק לשון קושית הגמרא: "ואי להעדפה מאי נפקא מינה". כלומר: איזה גנאי יש לאביו מן הדבר? מה איכפת לו מנין תבוא ההעדפה?

394. להלכה פסק הרמ"א [יורה דעה ר"מ ה] שתבוא מארה לאדם שידו משגת ומפרנס את אביו ממעות צדקה שלו.

ומשמע שאין מדובר בהעדפה אלא בכדי פרנסתו. ועיין לעיל בהערה הקודמת.

שנינו בברייתא: **שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב?**

וכי מאי נפקא ליה מיניה? מה הוא מפסיד מזריקת ארנקו של האב?

אמר להם: עד כדי שאביו יטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מכלימו על כך.

ומתרצינן: **בראוי הבן ליורשו, והבן כועס על כך שהאב משליך את הארנק כדי להפסידו, ובכל זאת אסור לו להכלימו.**⁽³⁹⁶⁾

והגמרא מבינה שלמאן דאמר 'משל בן' אפילו אם הרב זרק את הארנקי של הבן אסור לו להכלימו. אבל, למאן דאמר 'משל אב', אם האב זרק את הארנקי של הבן מותר לבן להכלימו, שהרי אינו מצווה לכבדו מממונו⁽³⁹⁵⁾.

ומביאה הגמרא מעשה שהיה כעין מה שאמר רבי אליעזר, בבן שאביו השליך ארנקי ואינו מכלימו.

וכי הא ובעין המעשה דרבה בר רב הונא:

דרב הונא קרע שיראי כאנפי רבה בריה, קרע בגד משי חשוב בפני רבה בנו. ואמר בלבו: איזול אחזי אי רתח אי לא רתח, אצא ואראה אם יכעס או לא יכעס.

ואי אמרת שחיוב כיבוד אב הוא רק משל אב, בהכרח שרבי אליעזר דיבר בארנקי של האב [שהרי בארנקי של הבן, הבן רשאי להכלימו].

ומקשינן: כיצד היה מותר לרב הונא לעשות

ואם כן קשה: איזו מעלה יתירה יש בכך שהבן אינו מכלימו?

395. עיין להלן בהערה הבאה.

וכו'.

כלומר: הגמרא מתרצת שאמנם אין הבן מצווה לכבד את אביו משל עצמו. אבל לענין לקום ולהכלימו יש לו לאבד כל ממון שבעולם. [כלשון הר"ן קדושין יג א ד"ה לא ע"ש]. והמשך הגמרא דלהלן "וכי הא דרבה" וכו' הוא ראייה שלהכלימו אסור.

ובלחם משנה תירץ את דברי הרמב"ם על פי מה שכתב הרמ"ה [בטור שם], שאין מותר לבן להכלים את אביו אלא לפני שזרק את ארנקו. כדי שימנע מלזרוקו. אבל לאחר שזרקו אסור לו להכלימו. שהרי מה שהיה היה. ועכשיו אין לבן חסרון כיס אם ימנע מלהכלימו. [והוסיף הרמ"ה שמכל מקום מותר לתובעו לשלם בבית דין. וכן פסק הרמ"א שם].

ולפי זה יש לומר שהרמב"ם דיבר לאחר שכבר הבן זרק את הארנקי לים. אבל בדברי

396. מלשון הר"ף והרמב"ם [ממרים ו ז] משמע שאפילו אם האב זרק ארנקי של הבן אסור לבן להכלימו, וכן פסק המחבר בשלחן ערוך יורה דעה רמ ת.

ודבריהם תמוהים, שהרי משמע מהגמרא שלמאן דאמר "משל אב" מותר לבן להכלים את אביו אם זרק את ארנקו!

ואכן הטור כתב בשם ר"י שמותר לבן למנוע את אביו מלזרוק את ארנקו. [ומשמע מדבריו שאף להכלימו מותר לשם כך]. והביאו הרמ"א בשלחן ערוך שם.

ובישוב דעת הר"ף והרמב"ם כתב בביאור הגר"א [שם ס"ק יח], שגירסתם היתה שונה מגירסת הגמרא שלפנינו. וכך היה כתוב לפנייהם בתירוץ הגמרא: "להכלימוש אני, וכי הא דרבה"

כך? והלא היה ראוי לו לחשוש דלמא רתח שמא רבה בנו יכעס, ויאמר לאביו דבר בזיון, ואז קעבר אאיסור "לפני עור לא תתן מכשול"⁽³⁹⁷⁾ שהרי הוא גרם לבנו לחטוא!

ומתצינן: דמחיל ליה ליקריה, רב הונא מחל לבנו על כבודו, ולפיכך גם אילו היה רבה כועס ומדבר שלא כהוגן, לא היה עובר עבירה.⁽³⁹⁸⁾

ומקשינן: כיצד היה מותר לו לקרוע שיראין? והא קא עבר איסור משום "בל תשחית" [דברים כ יט]!

ומתצינן: דעבר ליה בפומבייני, רב הונא קרע במקום תפירת הבגד [במכפלה], שכאשר קורעים את הבגד שם אינו נחסר מדמיו כלום.

ומקשינן על התירוץ: הרי רב הוא רצה לבדוק ולראות אם בנו רבה כועס או לא, וכיצד יכל לדעת זאת? ודילמא משום הכי לא רתח, מפני שהקריעה היתה במקום שאין הבגד נפסד!

ומתצינן: דעבר ליה בשעת ריתחיה, רב הונא בדק את רבה בשעת כעסו, ואדם כעסן אינו מבחין בשעת כעסו היכן נעשתה קריעת הבגד, ואם רבה לא כעס על הקריעה, אזי יש ללמוד מזה שאינו כעסן.

והגמרא מביאה עתה מעשה, כדי ללמדנו מה הדין באב שטעה, כיצד הבן רשאי להעמידו על טעותו:

ארבעה חיובי מיתת בית דין נאמרו בתורה: סקילה, שריפה, הרג [בסייף], וחנק.

חייבי מיתות שהתערבו זה בזה [כגון: חייבי שריפה שהתערבו בחייבי סקילה וכדומה]. ואין ידוע מי מהם נידון למיתה קלה, ומי נידון לחמורה, דנים את כולם במיתה הקלה שביניהם, מפני שאין אתה רשאי להעניש אדם שהתחייב עונש קל, בעונש חמור שלא התחייב בו.

ונחלקו חכמים ורבי שמעון בענין סקילה ושריפה, איזו מהן נחשבת מיתה חמורה יותר. לדעת רבי שמעון השריפה חמורה, ולדעת חכמים הסקילה חמורה, וכדלהלן:

398. וצריך לומר שרב הונא הודיע לרבה בנו שמחל על כבודו. שאם לא כן עדיין נמצא שהכשילו. שהרי המתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך מחילה וכפרה. [תוספות על פי הגמרא להלן פא ב].
[ונראה, שלמרות שידע שמחל על כבודו, בכל זאת היה ראוי לרבה לתקן את מידותיו ולא לכעוס כלל. וכלפי זה היתה מכוונת בדיקתו של רב הונא. ועיין בהג' ר' יעקב עמדין שפירש בדרך אחרת]. אבל עיין ריטב"א.

הברייתא אין לומר כן שהרי שנינו "עד שיטול ארנקי ויזרקנו" משמע שעדיין לא זרקו ליס. ולפיכך הגמרא הקשתה מכאן למאן דאמר "משל אב". שהרי לפני שהאב זרק את הארנקי ליס יש לבן חסרון כיס ומותר להכלימו. [ועיין שם עוד בהסבר הרי"ף].
והאחרונים האריכו בזה עוד, עיין בית יוסף וב"ח שם, ופני יהושע, ועוד.

397. ויקרא יט יד.

מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה, רב יחזקאל שנה לבנו רמי ברייתא:

הנשרפים שהתערבו בנסקלים, רבי שמעון אומר: כולם ידונו בסקילה, מפני שהשריפה חמורה ממנה, (399) לפיכך אי אתה רשאי להמיתם בשריפה.

אמר ליה רב יהודה בריה: (400) מאחר שאתה שונה "הנשרפים בנסקלים", משמע שעמדו לפנינו כמה נסקלים, ואחד מן הנשרפים פרש והתערב בהם. נמצא שהרוב הם נסקלים. (401)

אך, לא תיתנייה חבי, אל תשנה כך! שהרי יש להקשות על דבריך:

מאי איריא, מדוע הוצרך רבי שמעון לומר שהשריפה חמורה? והלא אפילו אם נאמר ששריפה וסקילה שוות בחומרתן, (402) תיפוק לי, עדיין אני חייב לדונם בסקילה, משום דרובא נסקלים נינהו, הנסקלים הם הרוב, ובכל התורה כולה "הלך אחר הרוב"!

אלא, חבי איתנייה, כך תשנה את הברייתא, בלשון זו: "הנסקלים שהתערבו בנשרפים". כלומר: הנשרפים הם הרוב. ואחד מן הנסקלים התערב בהם, ואמר על כך רבי

שמעון: למרות שהנשרפים הם הרוב, בכל זאת ידונו כולם בסקילה, מפני שהשריפה חמורה.

אמר ליה, הקשה לו רב יחזקאל אביו: אי חבי, אם אכן הברייתא נשנתה בלשון זו, [הנסקלים בנשרפים] אימא סיפא, הסבר לי את הסיפא של הברייתא:

שכך שנינו שם: וחכמים אומרים: ידונו בשריפה מפני שהסקילה חמורה.

ומאחר שאתה רב יהודה שונה "הנסקלים בנשרפים", כלומר: הרוב הם הנשרפים, אם כן יש להקשות:

מאי איריא, מדוע הוצרכו חכמים לומר דסקילה חמורה? והלא אפילו אם נאמר ששריפה וסקילה שוות בחומרתן, תיפוק לי, עדיין אני צריך לדונם בשריפה, דהרי רובא נשרפים נינהו!

אמר ליה רב יהודה: אמנם חכמים לא היו צריכים לנמק את דבריהם בכך שהסקילה חמורה, שהרי אפילו אם הן שוות הולכים אחר הרוב. אלא כך יש לפרש את דברי חכמים:

399. טעמו מפורש במסכת סנהדרין נ א.

400. אחיו של רמי, שרב יחזקאל אביו שנה לו את הברייתא.

ומבואר מדברי הגמרא ורש"י להלן [לג ב] שרב יהודה היה רבו של רב יחזקאל אביו.

401. על פי רש"י בסוגייתנו.

[וזה לשון רש"י במסכת סנהדרין פ ב]: "הנשרפין בנסקלין — משמע כגון דהוו נסקלין"

רובא, ואיערבא בהו מיעוטא נשרפין". נראה מדבריו שמשמע שהתערבו כמה נשרפים ולא דוקא אחד, ומכל מקום הם היו המיעוט].

402. על פי התוספות. [וכתבו עוד, שאילו היינו אומרים שסקילה חמורה, לא היו נידונים בסקילה למרות שהרוב נסקלים, מפני שאי אפשר לדון את המיעוט במיתה החמורה יותר ממה שמגיע להם. עיין שם].

התם רבנן הוא דקאמרו ליה לרבי שמעון, חכמים באו לענות על טענת רבי שמעון — דקאמרת, מה שאתה רבי שמעון אמרת ששריפה חמורה ולפיכך ידונו בסקילה כדי להקל עליהם, לא הקלת עליהם, אלא אדרבה! אתה מחמיר עליהם, שהרי סקילה חמורה משריפה! (403)

אמר ליה שמואל לרב יהודה תלמידו: שיננא [שנון וחרין]! לא תימא ליה לאבוך הכי, אל תאמר לאביך כשם שאמרת לו "לא תיתנייה הכי" [לא תשנה כן]! שהרי אתה אומר לו בפירוש שהוא טועה, ואתה מביישו ומצערו! (404)

דתניא: הרי שהיה אביו של אדם עובר על דברי תורה, אל יאמר לו: 'אבא עברת על דברי תורה', אלא אומר לו: 'אבא כך כתוב

בתורה'. כלומר: בניגוד למה שאתה עושה. ומיד תמהינן: והלא כשהוא אומר "כך כתוב בתורה" צעורי מצער ליה, שהרי זה כאומר לו בפירוש 'עברת על דברי תורה'!

ומתצינן: אלא צריך לומר שכך אומר לו: אבא, מקרא כתוב בתורה כך וכך, כלומר: אומר לו את המקרא שכתוב בתורה כמו שהוא, והאב עצמו יבין מתוך המקרא שטעה. (405)

וכשם שכאשר האב עובר על דברי תורה, אין הבן רשאי לומר לו "עברת על דברי תורה", כך אתה, רב יהודה, לא תאמר לאביך כשהוא טועה "אבא לא תיתנייה הכי". (406)

ומביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין כבוד אב ואם:

403. כלומר: חכמים לא באו לנמק את שיטתם. אלא התייחסו לטענת רבי שמעון. אבל כדי לנמק את דינם די בכך שהרוב הם נשרפים.

וכל זה שייך בהסבר דברי חכמים שנאמרו בברייתא לאחר דברי רבי שמעון, ואם כן יש לפרש שהם משיבים על דבריו. אבל אי אפשר לפרש כך בהסבר דברי רבי שמעון, שהרי רבי שמעון אמר את דבריו בריש, א ובודאי אינו בא להשיב על טענת חכמים. [ולפיכך הגיה רב יהודה את לשון רבי שמעון בברייתא ששנה אביו].

404. על פי רש"י סנהדרין פ ב. [וכך יש לבאר בדברי רש"י כאן].

405. כך פירש רש"י. ולא ברור מתוך לשונו מה השתנה בתירוץ ממה שאמרנו לעיל.

ובלחם משנה [ממרים ו יא] פירש את דברי רש"י שהמקשה הבין שהבן אינו אומר לאביו

"עברת על דברי תורה" אלא "ראה אבא כי אין הדין כך שכן כתוב בתורה". ולפיכך הקשה שהרי זה כאומר לו עברת על דברי תורה. והמתרץ תירץ שאין הבן מזכיר לאביו כלל את המעשה שעשה אלא מודיעו את הדין, והוא יבין מאליו.

ובתוספות ר"י הזקן פירש: המקשה הבין שהבן אומר לאביו בלשון תמיהה: "אבא, כך כתוב בתורה?! ולפיכך הקשה: והלא זה ממש כאומר לו עברת על דברי תורה. ותירץ המתרץ שהבן אומר לאביו את הפסוק כמו שהוא והוא עצמו יבין שטעה.

והרמב"ם [שם] פירש שלמסקנת הגמרא הבן אומר לאביו בלשון שאלה: אבא, האם כך כתוב בתורה? והרי זה כשואלו ולא כמזכירו. וכן פסק שלחן ערוך [רמ יא].

406. ומה כן יאמר לו? נראה שלפירוש רש"י ותוספות ר"י הזקן [הנ"ל בהערה הקודמת] יאמר

אלעזר בן מתתיה אומר: אם אבא אומר "השקיני מים" ומוטלת לפני מצוה אחרת לעשות, כגון לקבור מת או ללוותו, (407) אזי, מניח אני את כבוד אבא ועושה את המצוה. מפני שאני ואבא חייבים במצוה.

איסי בן יהודה חולק ואומר: אם אפשר למצוה ליעשות על ידי אחרים, תיעשה על ידי אחרים, וילך הוא ועסוק בכבוד אביו.

אמר רב מתנה: הלכה כאיסי בן יהודה. (408)

ומביאה הגמרא מאמר נוסף בענין כבוד אב:

אמר רב יצחק בר שילא אמר רב מתנה אמר רב הסדא: האב שמחל על כבודו, כבודו מחול, ואין בנו חייב לכבודו.

אך, הרב שמחל על כבודו, אין כבודו מחול, ותלמידו חייב לכבודו. (409)

ורב יוסף אמר: אפילו הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול. שנאמר [שמות יג כא]: "ויי' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחותם

הדרך. ולילה בעמוד אש להאיר להם". ומאחר שהקב"ה מחל על כבודו וכביכול שימש את ישראל, כל שכן שהרב יכול למחול על כבודו.

אמר רבא: הכי השתא! מהו הדמיון?! והרי אין להוכיח ממחילת הקב"ה למחילת רבו כי יש לחלק ביניהם:

התם, במקרא הנזכר, הקדוש ברוך הוא, עלמא דיליה הוא, ותורה דיליה היא, מחיל ליה ליקריה, מאחר שהעולם הוא שלו ואף התורה היא שלו, זכותו למחול על כבודו וכבוד התורה, (410) שהרי הם שייכים לו.

ואילו הכא, בענין מחילת רבו, וכי תורה לַב-ב דיליה היא?! וכי התורה שלמד שייכת לו?! והלא הכבוד שצריך לכבודו הוא משום התורה שבו, שהיא של הקב"ה! וכיצד ימחול על כבוד שאינו שלו?

אך, לבסוף רבא חזר בו מטענתו.

הדר, אחר כך אמר רבא: אין, אכן התורה

לו את לשון הברייתא כפי שהוא שונה אותה, בלי לומר לו "אבא לא תיתנייה הכי".

ולדעת הרמב"ם [הנ"ל שם] נראה שיאמר לאביו בלשון שאלה: "אולי כך ראוי לשנות את הברייתא?"

407. רש"י נקט את הדוגמאות הללו. וכתב בית יוסף [יורה דעה רמ]: רש"י בא ללמדנו שמדבר במצוה עוברת, כלומר: שאם ימתין מלעשותה, לא יוכל לקיימה עוד, אבל במצוה שאינה עוברת יכבד את אביו ואחר כך יעשה את המצוה.

408. וכן פסקו הרמב"ם [ממרים ו יג] וטור

ושלחן ערוך [שם סעיף יב].

וכתב הר"ן שאם התחיל לעסוק במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, יגמור לעסוק בה, ואפילו אם תזדמן לו מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, לא יעסוק בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. [וכן כתבו הרמב"ן והריטב"א] וכן נפסק בשלחן ערוך [שם].

409. מפני שהחויב לכבד את הרב הוא משום התורה שבו, וכבוד התורה אינו שייך לו, ולפיכך אינו יכול למחול על כבודו. [כך משמע מתוך טענת רבא להלן בגמרא].

410. [כנראה שרבא נקט "עלמא דיליה הוא